

تورک- فارس دیل ایلیشکیلری فارسجادا بییه‌لیک اکلری نین ایشله‌نیمی^۱

• یاردیمچی دوچنت دوکتور جهانگیر کرینی (قیزیل‌اوزن)^۲

ÖZET: Cihangir KARİNİ (KIZILÖZEN), “Türk-Fars Dil İlişkileri: Farscada Yiyelik Eklerinin İşlenimi”, *Varlıq: Üç Aylık Türk Dili, Edebiyatı ve Kültürü Dergisi*, İkinci Dönem, Sayı: 11 (Bahar 2018/1397), ss. 23-37.

Dil aileleri sahib olduqları söz dağarcıqlarının yanı sıra tipolojik özellikleriyle de birbirlerinden ayrılmadıqlarıdır. Bu bağlamda Türkçeni Hind–Avrupa dillerinden ayıran tipolojik özelliklerden biri Türkçede yiyelik eklerinin işledilmesidir. Bir Hind–Avrupa dili olarak nitelendirilen Yeni Farscada da Türkçede olduğu kimi yiyelik ekleri işledilmektedir. Yeni Farscada yiyelik eklerinin işledilmesi, Farscanın aid olduğu dil ailesinin tipolojik yapısına aykırı bir durumdur. Bu nedenle Eski ve Yeni Hind–Avrupa dillerinin yiyelik durumları ard zamanlı ve eş zamanlı yöntemle ele alınaraq Yeni Farscada yiyelik eklerinin işlenimine açıklıq getirilmeye çalışılmışdır. Bu doğrultuda Eski Hind-Avrupa dillerinden Latin, Sanskrit, Avesta, Eski Fars, Orta Fars ve Soğd dillerinin yiyelik durumu incelendi. İnceleme sonunda söz konusu dillerin hiç birinde yiyelik eklerine rastlanmadı. Örnekleme yöntemiyle yeni Avrupa dillerinden İngilizce ve Ruscanın yiyelik durumu deyerlendirilmiştir. İngilizce ve Ruscada da yiyelik eklerinin işledilmediyi görülmüştür. Ayrıca yiyelik eklerinin yazı geleneyi olmayan İrani dillerden Farscaya bulaşabileceyi düşünölmüştür. Bu nedenle Yeni İrani dillerden Beluç, Tat, Taliş ve Gilek dillerinin yiyelik durumu mercek altına alındı. Söz konusu İrani dillerde de yiyelik eklerinin işledilmediyi gördük. İncelememizde Yeni Farsca dışında Hind-Avrupa dillerinin hiç birinde yiyelik eklerinin işledilmediyi ortaya çıxmışdır. Yeni Farscada işledilen bu yiyelik ekleri, Ye’ni Farscanın başlanğıcından étibaren görölmektedir. Yeni Farscada işledilen yiyelik eklerinin büyük bir olasılıqla Türkçenin etkisiyle gelişdiyini düşünmekdeyik. Ancak yéne de yapı bakımında her iki dilin qarşılaşdırılması sonucu kesin bir hökme varmaq mümkün olacaqdır.

Açar Sözlér: Türk – Fars dil ilişkisi, Yeni Farsca yiyelik ekleri, Türkçe – Farsca yiyelik ekleri, Türk – Fars dilleri arasında yapısal benzerlikler.

^۱ بو مقاله "Turkish Studies" درگیسیندن آلیناراق تورکجه‌میزه اویارلانمیشدیر:

Turkish Studies, International Periodical Fort he Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 9/3 Winter 2014.

^۲ گوموشحانه اونورسیت‌هسی تورک دیلی و ادبیاتی بؤلومو اؤیرتیم اویه‌سی.

ABSTRACT: Cihangir KARINI (KIZILÖZEN), "Turkish-Persian Linguistic Relationships: The Use Of Possessive Suffixes In Persian", *Varlıq: Quarterly Journal of Turkish Language, Literature and Culture*, Second Period, Issue: 11 (Spring 2018/1397), ss. 23-37.

Beside the vocabulary they have, language families, also dissociate by typological features. In this context, one of the typological features that separate Turkish language from the Indo-European languages is the use of possessive suffixes in Turkish. In New Persian, which is qualified as an Indo-European language, possessive suffixes are also used. The use of possessive suffixes in New Persian is contrary to the typological structure of the language family that Persian belongs to. For this reason, by addressing the possessive cases of both Old and New Indo-European languages by diachronic and simultaneous methods, we tried to clarify the use of possessive suffixes in New Persian. Accordingly, the possessive cases of Old Indo-European languages; Latin, Sanskrit, Avestan, Old Persian, Middle Persian, and Sogdian, were studied. At the end of the study, possessive suffixes were not found in any of the so called languages. Moreover, the possessive cases of English and Russian, which are part of the new European languages, were assessed. And it is observed that possessive suffixes are not used in English and Russian as well. In addition, it was considered that possessive suffixes may have been transmitted into Persian from Iranian languages that do not have a writing tradition. Therefore, the possessive cases of the New Iranian Languages; Baloch, Tat, Talysh, and Gaelic, were examined. We observed that possessive suffixes were not used in the so-called Iranian languages too. It is appeared in our study that possessive suffixes are not used in any of the Indo-European languages except of New Persian. These possessive suffixes that are used in New Persian are seen since the beginning of New Persian. We think that the use of possessive suffixes in New Persian has developed with the influence of Turkish language. Nonetheless, comparing both languages in terms of structure will determine an absolute predication.

Key Words: *Relationship between Turkish and Persian, Possessive suffixes in New Persian, Structural similarities between Persian and Turkish.*

چکیده: جهانگیر کرینی (قیزیل‌اوزن)، "روابط زبانی ترکی-فارسی: کاربرد پسوندهای ملکی در زبان فارسی"، *وارلیق: فصلنامه زبان، ادبیات و فرهنگ ترکی*، دوره دوم، شماره ۱۱ (بهار ۱۳۹۷/۲۰۱۸)، صص. ۲۳-۳۷.

خانواده‌های زبانی علاوه بر ذخایر لغوی، از نظر ویژگی‌های تیپولوژیک نیز از یکدیگر متمایز می‌شوند. یکی از تفاوت‌های تیپولوژیک میان زبان ترکی و زبان‌های هند-اروپایی، در کاربرد پسوندهای ملکی نمایان می‌شود. در زبان فارسی نوین نیز که یکی از زبان‌های هند-اروپایی شمرده می‌شود، پسوندهای ملکی همانند زبان ترکی بکار برده می‌شود. کاربرد پسوندهای ملکی در زبان فارسی، در مغایرت با ساختار تیپولوژیک خانواده زبانی هند-اروپایی قرار دارد. از این رو در این مقاله تلاش گردیده با استفاده از روش‌های همزمانی و درزمانی کاربرد پسوندهای ملکی در فارسی نوین روشن‌تر شود. در همین راستا، وضعیت پسوندهای ملکی در زبان‌های لاتین، سانسکریت، اوستا، فارسی باستان، فارسی میانه و سغدی به عنوان زبان‌های هند-اروپایی باستانی مورد بررسی قرار گرفت. در پایان بررسی‌ها در هیچ یک از زبان‌های مذکور پسوند ملکی مشاهده نشد. همچنین با استفاده از روش نمونه‌برداری، وضعیت پسوند ملکی در انگلیسی و روسی به عنوان زبان‌های نوین اروپایی مورد مطالعه قرار گرفت و مشخص گردید که در هیچ یک از این دو زبان، پسوند ملکی بکار برده نمی‌شود. در نتیجه چنین استنباط گردیده که ممکن است پسوندهای ملکی از طریق زبان‌های ایرانی غیرنوشتاری وارد فارسی شده باشد. بنابراین وضعیت پسوندهای ملکی در بلوچی، تاتی، طالش و گیلکی به عنوان زبان‌های نوین ایرانی مطالعه گردید. اما در این زبان‌ها نیز پسوند ملکی مشاهده نشد. تحقیقات نشان داد که پسوند ملکی به غیر از فارسی در هیچکدام از زبان‌های هند-اروپایی کاربرد ندارد. این در حالیست که پسوند ملکی در فارسی نوین از همان ابتدای زبان فارسی مشاهده می‌شود. تصور ما بر این است که پسوندهای ملکی موجود در

زبان فارسی، به احتمال زیاد تحت تأثیر زبان ترکی به وجود آمده است. با این حال، برای دادن حکم قطعی، مقایسه ساختار زبانی هر دو زبان ضروری می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: رابطه زبانی ترکی-فارسی، پسوندهای ملکی فارسی نوین، پسوندهای ملکی ترکی-فارسی، تشابهات ساختاری میان زبان‌های ترکی-فارسی.

گیریش

دیل عایله‌لری، صاحب اولدوقلاری کلمه داغارجیغی ایله بیرلیکده تیپولوژیک اوزللیکلری باخیمیندان دا بیر-بیرلریندن آیریلماق‌دایرلار. آلتای دیل‌لری ایله هیند-آروپا دیل‌لری ده صاحب اولدوقلاری تیپولوژیک اوزللیکلری ایله بیر-بیرلریندن آیریلماشلار. ف. ویدمن، اورال-آلتای دیل‌لرینی هیند-آروپا دیل‌لریندن آیران اون دورد اوزللیکدن بحث ائتمکده‌دیر. بو اون دورد اوزللیکدن بیر، تورکجه‌ده آدلارین بییهلیک دوروموندا بییهلیک اکلری‌نین ایشله‌دیلمه‌سی‌دیر (ارجیلاسون، ۲۰۱۱: ۱۸). متیو س. دراپرین دونیا دیل‌لرینده آدلارین بییهلیک دورومونو اینجه‌له‌مین چالیشماسی دا ف. ویدمن‌ین ایرملی سوردویو گوروشو دوغرو لار نجه‌لیکده‌دیر (دراپر، ۲۰۱۳). دوروم بنله ایکن، بیر هیند-آروپا دیلی اولان یئنی فارسجادا بییهلیک اکلری‌نین ایشله‌دیلمه‌سی (احمدی گیوی، ۲۰۰۰: ۱۳۷)، فارسجانین عاید اولدوغو هیند-آروپا دیل عایله‌سی‌نین تیپولوژیک اوزللیگینه آیقیری بیر دوروم اولوشدورماز می؟! اسکی و اورتا فارسجادا بییهلیک اکلری ایشلنمیش می؟! اسکی و اورتا فارسجادا بییهلیک اکلری ایشله‌دیلمه‌دیه یئنی فارسجادا گورولن بو دگیشیکلیک، تورک-فارس دیل ایلیشکیسی‌نین سونوجوندا می اورتایا چیخمیش؟! بو سورغولاملاردان حرکتله، اینجه‌له‌مهمیزده تورکجه ایله فارسجانین، عاید اولدوقلاری دیل عایله‌لری‌نین تیپولوژیک اوزللیکلرینی گوز اونونده بولوندوراراق یئنی فارسجادا ایشله‌دیلن بییهلیک اکلری‌نین تورک-فارس دیل ایلیشکیسیندن قاینلاقلا نیب قایناقلامادیغینی اورتایا قویماغا چالیشاجاغیق.

یئنی فارسجادا ایشله‌دیلن بییهلیک اکلرینی و بو اکلرین تورکجه‌ده ایشله‌دیلن بییهلیک اکلری ایله ایلیشکیسینی اینجه‌له‌مین هر هانسی بیر بیلیمس چالیشما بولونماق‌دایر. یالنینز ل. یوهانسون، فارسجا بییهلیک اکلری‌نین گلیشمه‌سی ایله تورکجه‌یه یاخینلاشدیغینی بلیرتمیشدیر (یوهانسون، ۲۰۰۷: ۸۳). فارسجانین بییهلیک اکلری ایشله‌ده‌رک تورکجه‌یه یاخینلاشماسی، تورک-فارس دیل ایلیشکیسی‌نین سوزجوک آیش-وئریشی ایله سینیرلی (محدود) اولمادیغینی، یاپیسال (ساختاری) یوندن ده ائتکیلشیمین گرچکلشدیغینی گؤستریمکده‌دیر. یئنی فارسجادا آدلارین بییهلیک دوروموندا بییهلیک اکلری‌نین ایشله‌دیلمه‌سی، تورکجه‌یه اوزگو (خاص) بیر تیپولوژیک اوزللیگین فارسجادا بولونماسی آنلامینا گلمکده‌دیر. یئنی فارسجانین باشلانغیج تاریخی ۸ و ۹-جو یوز ایللردیر (اورانسکی، ۱۹۹۹: ۷۰). یئنی فارسجادا ایشله‌دیلن بو تیپولوژیک اوزللیگین تورکجه‌نین ائتکیسی سونوجو گلیشمه‌سی وارساییمی، تورک-فارس دیل ایلیشکیسی‌نین ۸-جی یوز ایلدن داها گئری گنده‌جگی سونوجونو دوغورماق‌دایر. بو دورومدا تورک-فارس دیل

ایلشکسی نین اینجهلمهسی، آیریجا تورک دیلی تاریخی آچیسیندان دا بویوک بیر اؤنم داشیماقدادیر.

تورکجهنی هیند- آوروپا دیل عایله سیندن آیران اؤزلیکلر ایچینده، تورکجهده بییهلیک اکلری نین ایشلهلمهسی داها اؤنجهدن بیلینسه ده، بیز بو اینجهلمهده هیند- آوروپا دیلری ایله تورک دیلی آراسیندا بییهلیک اکلری نین آیرد اندیجی بیر تیپولوژیک اؤزلیک اولوب اولمادیغینی آیرینتیلی بیر بیچیمده گؤرمک ایسته دیک. بو دوغرولتودا ایلك اؤنجه هیند- آوروپا دیلرینده آدلارین بییهلیک دوروموندا ایشله دیلن قراماتیکال یاپیلاری گؤزدن گنچیردیک. اینجهلمه سونوجوندا هیند- آوروپا دیلری نین گنلینده بییهلیک اکلری نین بولونمادیغینی، آدلارین بییهلیک دورومونون بییهلیک آدیلا ری (ضمیرلری) ایله ساغلانمادیغینی گوردوک. ایکینجی آشامادا یئنی فارسجانین سلفی اولاراق ایرملی سورولن اسکی فارسجا ایله اورتا فارسجانین یانی سیرا اوستا، سغد، سانسکریت و لاتین دیلرینده آدلارین بییهلیک دورومونو گؤزدن گنچیردیک. فارسجادا ایشله دیلن، آنجاق اسکی و یئنی هیند- آوروپا دیلرینده بولونمایان بو قراماتیکال یاپی نین ینرل بیر ایرانی دیلدن فارسجایا بولاشمیش اولابیللمهسی اولاسیلیغینی (احتمالینی) گؤز اؤنونده بولوندوراراق یازی گلنگی اولمایان دؤرد ایرانی دیلین بییهلیک دورومونو دا مرچک آلتینا آلدیق.

اینجهلمه

تورکجهده بییهلیک قروپو تاملایان و تاملانان بؤلوملریندن اولوشور. تاملانان بؤلومو دایما بییهلیک اکی داشییار (ارگین، ۲۰۰۹: ۳۸۱). یئنی فارسجادا آدلارین بییهلیک دورومو اوچون بیر- بیریندن فرقلی ایکی جور قراماتیکال یاپی بولونور. بونلاردان بیر، بییهلیک اکل یاپی دیر. یئنی فارسجادا آدلارین بییهلیک دوروموندا ایشله دیلن بییهلیک اکل یاپی، تورکجه نین تاملانان بؤلومونه دنک گلکده دیر. تورکجهده اولدوغو کیمی یئنی فارسجادا دا بییهلیک اکلری هر زمان اوچون آدین سونونا اکلنیر. یئنی فارسجادا بییهلیک اکلری نین آدان اؤنجه گلدیگی هنج گؤرولمه میشدیر (خانلری، ۱۹۹۸: ۱۹۲). فارسجادا ایشله دیلن بییهلیک اکلری نین ایشله نیم اؤزلیگی ایسه بنله دیر (گیوی، انوری، ۲۰۰۰: ۱۳۷):

۱- یئنی فارسجادا تکلیک و چوخلوق ۱-جی، ۲-جی و ۳-جو شخص اوچون آیری- آیری بییهلیک اکلری ایشله دیلیر.

۲- سسلی ایله بیتن آدلار بییهلیک اکی آدیغیندا آدلا اکین آراسینا /ی/ سس سیزی گیرر: کتابهیم (*kétâb-hâ-y-em*) «کیتابلاریم».

۳- دانیشیق دیلی ایله سیرادان یازیشمالاردا سسلی ایله بیتن آدلاردان سونرا بعضا /ی/ سس سیزی گنیریلمز. بنله لیکله اکلرین سسلیسی ایله آدلارین سونوندا بولونان سسلی نین یان- یانا گللمهسی ایله سسلی بیرلشمهسی میدانا گلر: بابایم (*bâbâ-y-em*) «آتام» < بابا- م (*bâbâ-m*) «آتام».

فارسجا- تورکجه (تورکیه) اکلری نین قارشیلشدیرماسی

	Farsça		Türkçe	
	Ad	İyelik eki	Ad	İyelik eki
T.1.Kişi	کتاب kētāb	-em	Kitab	-(i)m
T.2.Kişi	کتابت kētāb	-et	Kitab	-(i)n
T.3.Kişi	کتابش kētāb	-eş	Kitab	-ı
Ç.1.Kişi	کتابمان kētāb	-emân	Kitab	-(i)muz
Ç.2.Kişi	کتابتان kētāb	-etân	Kitab	-(i)muz
Ç.3.Kişi	کتابشان kētāb	-eşân	Kitab	-ları

تورکجه ده اولدوغو کیمی فارسجادا دا آدلارین بییهلیک دورومو اوچون بییهلیک اکلری نین ایشله دیلمه سی، فارسجانین عاید اولدوغو دیل عایله سی نین تیپولوژیک اوزللیکلرینه آقیری بیر دوروم دور. ف. ویدمن اؤنه سوردویو- اورال- آلتای دیلرینی هیند- آروپا دیلرینده آبییران- اوزللیکلرین ایچینده تورکجه ده آدلارین بییهلیک دورومو اوچون بییهلیک اکلری نین ایشله دیلمه سی ده یئر آماقدا دیر (ارجیلاسون، ۲۰۱۱: ۱۸). متیو س. درایر، "Position of Pronominal Possessive Affixes" باشلیقلی چالیشماسیندا بوتون دونیا دیلرینده آدلارین بییهلیک دورومونو اله آلمیشدیر. بو چالیشمادا ۲۷ آلتای دیلیندن ۲۶- سیندا بییهلیک اکلری نین ایشله دیلمه سی نه قارشیلیق ۳۰ هیند- آروپا دیلیندن ساده جه دوردونده بییهلیک اکلری نین ایشله دیلمه سی بلیرتلمکده دیر.

هیند- آروپا دیلرینده آدلارین بییهلیک دورومو اوچون سون اک ایشله دن دیلر، کورد؛ ارمنی، دوماری و برتتون دیلری دیر (درایر، ۲۰۱۳: ۵۷). بییهلیک اکی ایشله دن بو دورد هیند- آروپا دیلیندن دوماری؛ کورد و ارمنی دیلری نین تورکجه نین دانیشیلدیغی جوغرافیادا بولونمالاری دقت چکیجی دیر. اوسته لیک کوردجه ایله ارمنی جه نین یاپی باخیمیندان تورک دیلیندن انتکی لنمیش اولدوقلاری گرچگی ده گوز آردی اندیلمه می دیر (یوهانسون، ۲۰۰۷: ۳۷، ۷۵). تورکجه نین بییهلیک اکلرینه قارشیلیق بییهلیک آدیلا ری ایشله دن ۲۶ هیند- آروپا دیلیندن ایشلنمه آلانی گنیش اولان روسجا و انگلیزجه نین بییهلیک آدیلا ری نین اؤرنک اولاراق گؤستریلمه سی قونونون آنلاشیلما سی باخیمیندان ینترلی اولاجاقدیر دنیه دوشونوروک.

اؤرنک هیند- آروپا دیلرینده آدلارین بییه لیک دورومو

	Örnek Hint – Avrupa Dilleri							
	İngilizce		Rusça		Yeni Farsça		Türkçe	
	İyelik adlı	Ad	İyelik adlı	Ad	Ad	İyelik eki		
T.1.K.	My	book	моя	книга	kētāb	-em	Kitab	-(i)m
T.2.K.	your	book	твоя	книга	kētāb	-et	Kitab	-(i)n
T.3.K.	her/his	book	его/ее	книга	kētāb	-eş	Kitab	-ı
Ç.1.K.	our	book	наша	книга	kētāb	-emân	Kitab	-(i)muz
Ç.2.K.	your	book	ваша	книга	kētāb	-etân	Kitab	-(i)muz
Ç.3.K.	their	book	Их	книга	kētāb	-eşân	Kitab	-ları

هیند- آروپا دیلرینده آدلارین بییهلیک دورومو اوچون بییهلیک آدلارینین ایشله دیلمه سی دوغال اولاراق گونوموز هیند- آروپا دیلرلی ایله سینیرلی اولماییب اسکی هیند - آروپا دیلریندن لاتینجه (اؤکتیم، ۲۰۰۶: ۴۹) ایله سانسکریتجه (جکسون، ۱۸۹۲: ۴۹) اوچون ده گنچرلی دیر. اسکی ایرانی دیلردن اسکی فارسجا، اورتا فارسجا، اوستا و سغد (گرشوئیچ، ۱۹۶۱: ۲۰۱-۲۰۵) دیلینده ده آدلارین بییهلیک دورومو اوچون بییهلیک آدلارلی ایشله دیلمیشدیر. آنجاق یئنی فارسجاداکی بییهلیک اکلری نین قایناغی نین بلیرنمه سی اوچون اسکی ایرانی دیلردن اوستا (کارنجیا، ۲۰۰۵: ۶۰ - ۵۹)، اسکی فارسجا (جانسون، ۱۹۱۷: ۸۸) و اورتا فارسجادا (شروو، ۲۰۰۸: ۵۹-۶۰) آدلارین بییهلیک دوروموندا ایشله دیلن قراماتیکلی یاپیلارین آیرینتیلی بیر بیچیمده اینجه لنمه سی گرکمکده دیر.

اوستا متینلرینده بییهلیک اکلری نین ایشله یوینی بییهلیک آدلارلی یئرینه گنیرمکده اولوب بو بییهلیک آدلارلی نین تامامی آدان اؤنجه گلیمکده دیر (کارنجیا، ۲۰۰۵: ۶۰-۵۹). اوستادا بییهلیک آدلارلی چوخ بیچیمی دیر. عینی بییهلیک آدی نین بیر نجه بیچیمی موجوددور. اؤرنگین تکلیک ۱-جی شخص اوچون moi ایله بیرلیکده me بیچیمی (کارنجیا، ۲۰۰۵: ۵۹) ده ایشله دیلمیشدیر. آیریجا جکسون آ. و. ویلیامزین "Avesta Grammar in Comparison With Sanskrit" آدی چالیشماسیندا تکلیک ۱-جی شخص بییهلیک آدی اولاراق معنا بیچیمی ده گنچمکده دیر (جکسون، ۱۸۹۲: ۱۱۱). بو چوخ بیچیمی لیک تکلیک ۲-جی شخص بییهلیک آدی اوچون ده گنچرلی دیر: te, toi, teve (کارنجیا، ۲۰۰۵: ۵۹). بیز بو اینجه له میزده اوستا دیلینده ایشله دیلن بییهلیک آدلارلی نین چوخ بیچیمی لیگینه (آلمورف) توخونمایا جاغیق. اینجه له میزده یالینزجا اوستا دیلینده بییهلیک اکلری نین ایشله دیلیب ایشله دیلمه دیگینی گؤستر مگه چالیشا جاغیق.

اؤرنک اولاراق تورکجه *söz-tümüz* یاپیسی، اوستا و یئنی فارسجاداکی ایشله دیلن بیچیملری ایله قارشیلادیرالیم. تورکجه *söz* کلمه سی، اوستا متینلرینده *vacō* اولاراق گنچر. اوستا دیلینده چوخلوق بیرینجی شخص بییهلیک آدی ایسه *nō* بیچیمینده دیر. اوستا دیلینده اؤنجه *nō* بییهلیک آدی آردیندان سؤز آنلامینداکی *vacō* سؤزجو یو گلیر: *nō vacō* "سؤزوموز" (میر فخرایی، ۲۰۰۳: ۱۷). یئنی فارسجادا ایسه سؤز کلمه سی نین قارشیلیغی سخن شکلینده گنچر. یئنی فارسجانین چوخلوق بیرینجی شخص بییهلیک اکی ایسه - مان شکلینده دیر. آرایا ے سسلی سی نین گیرمه سی ایله *émān* شکلینده گنیشلر: (سخنمان) "سؤزوموز" (*soxan + émān*) . اوستا، یئنی فارس دیلی و تورک دیلینده سؤزوموز یاپیسی نین ایشله نیم بیچیمینی یان- یانا قویدوغوموزدا آدلارین بییهلیک دورومو باغلامدا تورکجه ایله یئنی فارسجانین اورتاق یاپییا صاحب اولدوقلاری گؤرولمکده دیر:

اوستا: *nō vacō* = بییهلیک آدی + آد
 یئنی فارسجا: *soxan-(é)mān* = آد + بییهلیک اکی
 تورکجه: *söz-(ü)müz* = آد + بییهلیک اکی

آوستا دیلینده آدلارین بییهلیک دورومو

	Avesta Dili		Yeni Farsça		Türkçe	
	İyelik Adlı	Ad	Ad	İyelik Eki	Ad	İyelik Eki
T.1.K.	𐬨𐬀𐬎𐬌, 𐬨𐬀𐬎𐬌	Ad	Ad	-em	Ad	-(x)m
T.2.K.	𐬨𐬀𐬎𐬌, 𐬨𐬀𐬎𐬌	Ad	Ad	-et	Ad	-(x)n
T.3.K.	𐬨𐬀𐬎𐬌, 𐬨𐬀𐬎𐬌	Ad	Ad	-eş	Ad	-x, -sx
Ç.1.K.	𐬨𐬀𐬎𐬌, 𐬨𐬀𐬎𐬌	Ad	Ad	-émān	Ad	-(x)mxz
Ç.2.K.	𐬨𐬀𐬎𐬌, 𐬨𐬀𐬎𐬌	Ad	Ad	-étān	Ad	-(x)nxz
Ç.3.K.	---		Ad	-éşān	Ad	-lArI

اسکی و اورتا فارسجادا آدلارین بییهلیک دورومو اوچون ایشله دیلن قراماتیکال یاپیلارا گنچمهدن اؤنجه قیساجا اسکی، اورتا و یئنی فارسجانین ایشله دیلدیگی دؤنملره توخونماق ایستیهییریک. فارسجا، ایرانیستلر طرفیندن اسکی، اورتا و یئنی فارسجا اولاراق اوچ دؤنمه آیریلماقدادیر (میخاییلوویچ اورانسکیچ، ۱۹۹۹: ۴۳):

۱) اسکی فارسجا و یا هخامنشی یازیتلارین دلی: میلاددان اؤنجه ۶-جی یوز ایلهده باشلار، میلاددان اؤنجه ۴-جو یوز ایله قدر داوام اندر. هخامنشیلردن قالما سون یازیت ۴-جو یوز ایله عایدیدیر. اورتا فارسجا و یا پهلوی یازمالاری دا ۳-جو یوز ایلهده باشلار. فارس دیلی تاریخینده، ایلک ایکی دؤنم آراسیندا قالان و آلتی یوز ایلیک بیر زمانی قاپسایان دؤنمه عاید هر هانسی بیر یازیلی بلگه موجود دئییلدیر (میخاییلوویچ اورانسکیچ، ۱۹۹۹: ۷۰).

۲) اورتا فارسجا و یا پهلوی دیلی: ۳-جو یوز ایلدن ۷-جی یوز ایله قدر داوام اندر.

۳) یئنی فارسجا و یا اسلامی دؤنمی: ۸-جی و ۹-جو یوز ایلدن باشلار.

یئنی فارسجانین؛ اورتا فارسجانین داوامی، اورتا فارسجانین دا اسکی فارسجانین داوامی اولدوغو ایرملی سورولمکدهدیر (میخاییلوویچ اورانسکیچ، ۱۹۹۹: ۴۳). یئنی فارسجادا بییهلیک اکلری نین ایشله دیلمه سی نین بیر یاپیسی دگیشیم و یا بیر تاریخسل گلیشیم اولدوغونو گؤرمه باخیمیندان اسکی و اورتا فارسجادا آدلارین بییهلیک دوروموندا ایشله دیلن قراماتیکال یاپیلارین بوتون آیرینتیلاری ایله گؤزدن گنچیریلمه سی گرکمکدهدیر.

اسکی فارسجادان قالما یازیتلاردا آدلارین بییهلیک دورومو اوچون بییهلیک آدیلااری ایشله دیلمیشدیر (جانسون، ۱۹۱۷: ۸۸).

اسکی فارس یازیتلاریندا تکلیک بیرینجی شخص بییهلیک آدی نین *mani* و *mai* بیچیملری واردیر. گئری قالان بییهلیک آدیلااری نین آلامورفلاری اولماییب تک بیچیملی دیرلر. اسکی فارسجادا آدین بییهلیک دوروموندا اؤنجه بییهلیک آدی، آردیندان

بییهلیک ادیلی نین نیتهلندیردیگی آد گلیر. اؤرنک اولاراق تکلیک ۲-جی شخص بییهلیک ادیلی اسکی فارسجادا *taiy* بیچیمیندهدیر. "سین سویون" اؤرنگینده اؤنجه تکلیک ۲-جی شخص بییهلیک ادیلی *taiy*، آردیندان *taoma* "سوی" سؤزجوویو گلیمشدیر (شارپ، ۲۰۰۳: ۷۱).

تورکجه *sov-(u)n* یاپیسی نین یئنی فارسجا قارشیلیغی *düdemân-et* شکلیندهدیر: *düdemân "sov" + -et* تکلیک ۲-جی شخص بییهلیک اکی. بئلهجه تورکجه *soyون* (سین سویون) یاپیسی، اسکی و یئنی فارسجاداکی ایشله نیم بیچیملری ایله قارشیلشدیریلدیغیندا یئنی فارسجایلا تورکجه نین عینی یاپینی پایلاشدیقلاری گؤرولمکدهدیر.

اسکی فارسجا: *taiy taoma* = بییهلیک ادیلی + آد
 یئنی فارسجا: *düdemân-et* = آد + بییهلیک اکی
 تورکجه: *sov-(u)n* = آد + بییهلیک اکی

اسکی فارسجادا آدلارین بییهلیک دورومو

	Eski Farsça		Yeni Farsça		Türkçe	
	İyelik Adıh	Ad	Ad	İyelik eki	Ad	İyelik eki
T.1.K.	𐭮𐭲𐭥𐭭𐭩 mana	Ad	Ad	-em	Ad	-(x)m
T.2.K.	𐭮𐭲𐭥𐭭𐭩- tayi	Ad	Ad	-et	Ad	-(x)n
T.3.K.	𐭮𐭲𐭥𐭭𐭩- tayi	Ad	Ad	-eş	Ad	-x, -sx
Ç.1.K.	𐭮𐭲𐭥𐭭𐭩 𐭮𐭲𐭥𐭭𐭩 amānaw	Ad	Ad	-émān	Ad	-(x)m xz
Ç.2.K.	-----	Ad	Ad	-étān	Ad	-(x)m xz
Ç.3.K.	𐭮𐭲𐭥𐭭𐭩 sām	Ad	Ad	-êşān	Ad	-lArī

اسکی ایرانی دیللرده بییهلیک ادیلی هر زمان اوچون نیتهلندیردیگی آدان اؤنجه گلیر. اسکی فارسجادا بوتون کلمه لر ا اشارتی ایله بیر-بیرلریندن آیریلماقدادیر (شارپ، ۲۰۰۳: ۳). آنجاق کیمی زمان بییهلیک ادیلاری اؤزلریندن اؤنجه گلن قراماتیکال اؤگه لرله (عنصرلارلا) بیرلشدیگیندن آریا ا اشارتی قویولمامیشدیر. بو نهدنله شارپ "فرمانهای شاهنشاهانه هخامنشی" ادلی چالیشماسیندا بو دورومدا بولونان بییهلیک ادیلارینی باغیملی و یا اکلنن ادیل اولاراق دگرلندیرمیشدیر (شارپ، ۲۰۰۳: ۱۰). اکلهملی و یا باغیملی ادیل تانیمی، بییهلیک ادیلارینی نیتهلندیردیکلری آدلاردان سونرا گلهرک اونلارا اکلندیگی آنلامینا گله بیلیر. بو یاخلاشیم دا سانکی اسکی فارسجادا بییهلیک اکلری ایشله دیلیرمیش کیمی یانلیش آنلاشیلمالارا یول آچابیلیر. اویسا سؤز قونوسو بییهلیک ادیلاری، نیتهلندیردیکلری آدلارلا دئییل ده اؤزلریندن اؤنجه گلن باغلاج و یا اداتلارلا بیرلشمکدهدیر. قونویا آچیقلیق گتیرمک اوچون اسکی پرس یازیتلاریندا *va* آنلامی داشیبان *ota* باغلاجی ایله تکلیک ۲-جی شخص بییهلیک ادیلی "taiy" نین اکلشدیگینی اؤرنک اولاراق وئرمکله بیئینه جگیک (شارپ، ۲۰۰۳: ۷۱).

ota taiy taoma "ve senin süülen"					
1	2	3	4	5	6
	ota "ve"	taiy "senin"		taoma "soy"	

یوخاریداکی اؤرنک پارچادا ۱، ۴ و ۶ نومرهلر ایشارتلر آبییرما ایشارتی دیر. ۳-جو نومره تکلیک ۲-جی شخص بییهلیک آدیله اوندان اؤنجه گلن "ota" و " (۱ نومره) باغلاچی آراسیندا آبییرما ایشارتی یوخدور. آنجاق taiy بییهلیک آدیله نین نیتلندیردیگی ۵-جی نومرده بولونان taoma "سوی" آراسیندا آبییرما ایشارتی نین اولدوغو آچیقجا گؤرولمکده دیر. بو دوروم دا بییهلیک آدیله نین نیتلندیردیگی آدا اکلنمهدیگینی، دولاییسی ایله بییهلیک اکی ساییلما یا جاغی نین آچیق گؤسترگه سی دیر.

آدلارین بییهلیک دورومو اوچون بییهلیک آدیله نین ایشله نیمی اورتا فارسجا اوچون ده گنچرلی دیر. اورتا فارسجادان قالما بول مقداردا متین واردیر. بو متینلرده آدلارین بییهلیک دورومو اوچون بییهلیک آدیله نین ایشله دیلمیشدیر (شروو، ۲۰۰۸: ۲۵-۳۴). اؤرنگین تورکجه آتام یا پیسی، اورتا فارسجادا بئله گنچر: (u)m pid "آتام" (خانلری، ۱۹۹۸: ۱۹۲).

بورادا (u)m pid تکلیک ۱-جی شخص بییهلیک آدیله؛ pid ایسه "آتا" دئمکدیر.

یئنی فارسجادا ایسه بابام یا پیسی بئله دیر: $bābā < bābā-y-em >$ "آتا" + ی (یاردیجی سس سیز) + -ام تکلیک ۱-جی شخص بییهلیک اکی.

کیمی زامان دانیشتیق دیلی ایله سیرادان یازیشمالاردا سسلی ایله بیتن آدلاردان سونرا گنیریلن /ی/ سس سیزی دوشمه سی ایله بابام "آتام" ($bābā-y-em$ بابام "آتام") بیجیمی اورتایا چیخار.

بابام اؤرنکینده ده گؤرولدویو کیمی یئنی فارسجادا آدلارین بییهلیک دوروموندا ایشله دیلن قراماتیکیال یاپی، اورتا فارسجانین بییهلیک دوروموندا ایشله دیلن قراماتیکیال یاپی یا بنزه مکده دیر:

اورتا فارسجا: (u)m pid = بییهلیک آدیله + آد
 فارسجا: $bābā-m / bābā-y-em$ = آد + بییهلیک اکی
 تورکجه: $baba-m$ = آد + بییه لیک اکی

اورتا فارسجادا آدلارین بییهلیک دورومو

	Orta Farsça		Y. Farsça		Türkçe	
	İyelik adlı	Ad	Ad	İyelik Eki	Ad	İyelik Eki
T.1.K	(i)m	Ad	Ad	-em	Ad	-(x)m
T.2.K	(i)t	Ad	Ad	-et	Ad	-(x)n
T.3.K	(i)ş	Ad	Ad	-eş	Ad	-x, sx
Ç.1.K	(i)mān	Ad	Ad	-émān	Ad	-(x)mxz
Ç.2.K	(i)tān	Ad	Ad	-étān	Ad	-(x)nxz
Ç.3.K	(i)şān	Ad	Ad	-eşān	Ad	-lArI

اورتا فارسجادا بییهلیک آدیلاری نیتهلندیردیکلری آدلا کسینلیکله بیرلشمزله. آنجاق اوزوندن اؤنجه گلن اادات، باغلاج و یا باشقا بیر قراماتیکال یاپیبا اکلنهییلرله.

ā-ş ruwān "بؤیلهجه روحو" (میر فخرایی، ۲۰۰۳: ۹۳). (>ā "ظرفلیک" //s- تکلیک ۳-جو شخص بییهلیک ضمیری // ruwān "روح").

ā-şān ruwān "بؤیلهجه روح-لاری" (میر فخرایی، ۲۰۰۳: ۹۵). (>ā "بؤیلهجه"، -şān "چوخلوق ۳-جو شخص بییهلیک ضمیری // ruwān "روح").

بعضی ایرانیسئلر یئنی فارسجادا گورولن آنجاق اورتا و اسکی فارسجا ایله اوستا دیلینده بولونمایان قراماتیکال یاپیلار اوچون "یئرل بیر ایرانی دیلدن بولاشمیش اولاییلر" ایفادهسینی ایشلتمکدهدیرلر (ناتل خانلری، ۱۹۹۸). بیز ده بو اینجهلهمه میزده فارسجادا ایشلهدیلهن بییهلیک اکلری نین ایراندا یاشایان اؤتهکی ایرانی دیللردن بولاشمیش اولاییلهجگینی گوز اؤنوده بولوندوراراق بلوچ (روقووا، ۱۹۹۹: ۴۴)، گیلیک (پورهادی، ۲۰۰۸: ۳۸)، طالیس (رضایتی، ۲۰۰۷: ۱۱) و تات (سبزی علی پور، ۲۰۱۰: ۵۱) دیللری نین بییهلیک دورومونو اینجهلهدیله. بو دیللرده آدلارین بییهلیک دوروموندا بییهلیک آدیلاری نین ایشلهدیلهگی، بو بییهلیک آدیلاری نین آدلاردان اؤنجه گلدیگی گورولمکدهدیر.

یازی گلهنگی اولمایان یئنی ایرانلی دیللرده آدلارین بییهلیک دورومو

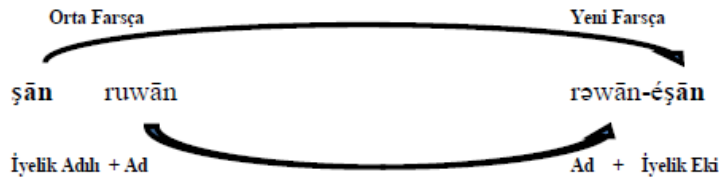
	Yeni İrani Diller										Türkçe	
	Beluç		Gilek		Tat		Talış		Farsça			
	Adıl	Ad	Adıl	Ad	Adıl	Ad	Adıl	Ad	Ad	Ek	Ad	Ek
T.1.K.	mani	Ad	mi	Ad	mi/mini	Ad	çəmən	Ad	Ad	İE.	Ad	İE.
T.2.K.	tai	Ad	ti	Ad	ti	Ad	əştə	Ad	Ad	İE.	Ad	İE.
T.3.K.	ayi	Ad	unə(i)	Ad	oni	Ad	çayi	Ad	Ad	İE.	Ad	İE.
Ç.1.K.	amme	Ad	ami	Ad	ame	Ad	çama	Ad	Ad	İE.	Ad	İE.
Ç.2.K.	şomey	Ad	şimi	Ad	şəme	Ad	şəma	Ad	Ad	İE.	Ad	İE.
Ç.3.K.	āwāni, āhāni	Ad	ušanī	Ad	oşoni	Ad	çamun	Ad	Ad	İE.	Ad	İE.

گۆرولدویو کیمی اسکی و یئنی هیند- أوروبا دیلرینده بییهلیک اکلری بولونماقدادیر. آنجاق یئنی فارسجادا آدلارین بییهلیک دورومو اوچون ایشلهدیلن ایکی جور قراماتیکال یاپی موجوددور. یئنی فارسجادا آدلارین بییهلیک دوروموندا ایشلهدیلن قراماتیکال یاپیلاردان بیرى بییهلیک اکلری یاپی دیر.

یئنی فارسجادا ایشلهدیلن بییهلیک اکلری نین کۆکنی اورتا فارسجادا ایشلهدیلن بییهلیک آدیلا رینا دایانماقدادیر. داها اۇنجه ده بلیرتدیگیمیز کیمی اورتا فارسجادا بییهلیک آدیلا ری ایشلهدیلمکده اولوب بو بییهلیک آدیلا ری دا هر زمان اوچون آدان اۇنجه گلیمکده دیر: - شان رووان "اونلارین روحلاری" > - شان چوخلوق ۳-جو شخص بییهلیک آدیلی + رووان "روح" آد. (میر فخرایی، ۲۰۰۳: ۹۵).

آدان اۇنجه گلن بو بییهلیک آدیلا ری اۇزلریندن اۇنجه گلن ظرف، باغلا ج کیمی قراماتیکال یاپیلارا اکلیمکده دیر: آ-شان+رووان "بئلهجه اونلارین روحلاری" (> آ- "بئلهجه" ظرف + شان چوخلوق. ۳-جو شخص بییهلیک آدیلی رووان "روح" آد).

اورتا فارسجادا آدان اۇنجه گلن بو بییهلیک آدیلا ری، یئنی فارسجانین باشلانغیج دؤرونون اعتباراً دگیشدیرهرک آدین سونونا اکلندیلر. بئلهلیکله تورکجه کیمی یئنی فارسجا دا آدلارین بییهلیک دوروموندا بییهلیک اکلرینه صاحب اولموش اولدو. اورتا فارسجا: -شان رووان < یئنی فارسجا: روان- شان "روحلاری".

یئنی فارسجادا بییهلیک اکلری ایله بیرلیکده ایشلهدیلن سسلیلر: تکلیک ۱-جی، ۲-جی و ۳-جو شخصلرده آچیق، گنیش، اینجه (é) چوخلوق ۱-جی، ۲-جی و ۳-جو شخصلرده ایسه قاپالی، گنیش، اینجه (é) دیر.

یئنی فارسجادا تکلیک ۱-جی شخص بییهلیک اکی آچیق، اینجه و گنیش (ə-) سسلیلی دیر. آنجاق ۱۰۲۱ ایلینه عاید عیبرانی الیفباسی ایله یازیلیمش بیر متینده بو اکین

سسلیسینین یووارلاق اولماسی دقت چکیجی دیر: برادران-مُم Berâderân-om
"قارداشلار-یم"، دل-مُم "dél-om" اورک-یم". (خانلری، ۱۹۹۸: ۳۲۷).

سونوج

یئنی فارسجادا آدلارین بییهلیک دورومو اوچون بیر- بیریندن فرقلی ایکی جور قراماتیکال یاپی ایشله دیلمکده دیر. بونلارین بیرینده تورکجهده اولدوغو کیمی بییهلیک اکلری ایشله دیلیر. فارسجانین کؤکن اولاراق باغلی اولدوغو گونوموز هیند- آروپا دیللی نین چوخونلوغوندا بییهلیک اکلری بولونماقدادیر. اسکی هیند- آروپا دیللی نین لاتین و سانسکریت دیللی نینده ده بییهلیک اکلری ایشله دیلمه میشدیر. ان اؤنملی اسکی ایرانی دیلله عاید یازمالاردا بییهلیک اکلری نین ایشله دیلدیگی گؤسترن هر هانسی بیر قانیت (دلیل) بولونماقدادیر. گونوموزده یاشایان آنجاق یازی گلهنگی اولمایان ایرانی دیلله ده بییهلیک اکلری بوخودور. بئلهجه ائش زامانلی و آرد زامانلی بیر قارشیشلادیرما یؤنتمی ایله یئنی فارسجادا ایشله دیلن بییهلیک اکلری نین هیند- آروپا دیللی نینده عاید اولمایان بیر اؤزللیک اولدوغو حؤکمونو ونرمک مومکوندور. دوروم بئله ایکن یئنی فارسجادا ایشله دیلن بییهلیک اکلری نین قایناغی نین بلیرلنمه سی سورونویلا قارشی قارشیشیاییق. بو سورونون چؤزومو بیر- بیریندن فرقلی ایکی یاخلاشیملا آچیقلا نایلیر.

۱- فارسجا اؤز ایچینده گنجیردیگی یاپیسال دگیشیم سونوجو بییهلیک اکلری نین ایشلتمگه باشلامیشدیر.

۲- فارسجا کؤکن اولاراق هیند- آروپا دیل عابله سیندن اولمایان باشقا بیر دیلله بولوندوغو انتکیلشیم سونوجو بییهلیک اکلری نین منیمسه میشدیر.

فارسجانین اؤز ایچینده کی یاپیسال دگیشیم سونوجو بییهلیک اکلری نین ایشلتمه سی، عینی زاماندا بیر دیلین کؤکن اولاراق باغلی بولوندوغو دیل عابله سیندن هر هانسی بیر دیلین انتکیسینده قالمادان باشقا بیر دیل عابله سینده یاخلاشیماسی سورونونو دوغورور. آیریجا فارسجانین اؤز ایچینده گنجیردیگی یاپیسال دگیشیم سونوجو بییهلیک اکلری نین ایشلتمه سینین ساوونماق اوچون تورکجه ایله ایلشکیده اولمایان هیند- آروپا دیللی نینده ده عینی دگیشیمی اؤرنکله مک گرکمکده دیر. آنجاق هیند- آروپا دیللی نینده بییهلیک اکلری نین ایشلتمه دن دؤرد دیلدن اوچونون تورکجه نین دانیشیلدیغی بؤلگه لرده بولونماسی، بو اوچ دیلدن ده ایکسی نین یاپیسال یؤندن تورکجه نین انتکیسینده بولونان دیلله اولماسی بو یاخلاشیمین ساغلاملیغینی سورغولاماقدادیر.

باشقا بیر دیلین انتکیسی ایله یئنی فارسجادا بییهلیک اکلری نین ایشله دیلدیگی سؤیله مک ایسه هانکی دیلدن انتکیلنمیش اولایله جگی سوروسونو برابرینده گتیریر. فارسجانین جوغرافی قونومو گرگی هیند- آروپا دیللی نینده خارچینده تماسدا بولوندوغو دیلله چین، عرب و تورک دیللی دیر. فارسجادا بییهلیک اکلری نین ایشله دیلمه سینین چینجه- فارسجا ایلشکیمینه باغلاماق دوغرو دئییلدیر. بیرینجی نهدنی چین دیلینده آدلارین بییهلیک دورومو اوچون بییهلیک اکلری نین فرقلی بیر یاپی ایشله دیلمه سی دیر. ایکینجی نهدنی ایسه فارسجانین یاپیسال یؤندن چین دیلیندن انتکیلندیگی گؤسترن باشقا بیر اؤرنکین بولونماسی دیر. فارسجادا بییهلیک اکلری نین عربجه دن انتکیلندیگی سؤیله مک ده

مومکون دئییلدیر. یئنی فارسجانین اولوشوم تاریخی ۸-جی یوز ایله دنک (راست) گلکدهدیر. عربجهنین بو دؤنمده فارسجانى انتکيله مەسى چوخ ارکن دیر. یئنی فارسجانین اولوشدوغو جوغرافیا خوراسان جوغرافیاسی دیر. عربجهنین جوغرافی باخیمدان دا بو دؤنمده فارسجایا تاثیر انتمەسى مومکون دئییلدیر. آیریجا یئنی فارسجادا گؤرولن تیپولوژیک دگیشمیلرین بؤیوک بیر بؤلومو اورتا فارسجا دؤنمینده دنک گلکدهدیر. اؤرنکین اسکی فارسجا و اوستا دیلینده قراماتیکال جینسیت واردی. فارسجادا قراماتیکال جینسیتین اورتادان قالماسی اورتا فارسجا دؤنمینده باشلار. بیلیندیگی اوزره عربجهده آدلارین اریل (مذکر) و دیشیل (مونث) دورومو سؤز قونوسودور.

دولاییسی ایله فارسجادا ایشله دیلن بییهلیک اکلری نین قراماتیکال جینسیت بولوندورمایان بیر دیلین انتکیسی ایله گلشیدیگی اولاسیلیغی نین (احتمالی نین) دوغرو اولاجاغی قانیسینداییق.

تورک- فارس خالقلاری نین تاریخی تماسلاری، جوغرافی باخیمدان ایچ-ایچه پاشامالاری، فارسجادا ایشله دیلن بییهلیک اکلری نین تورکجه نین انتکیسی ایله اورتایا چیخدیغی اولاسیلیغی نین داها گوجلو اولدوغونو گؤسترمدکدهدیر. آنجاق گینه ده کسین بیر حؤکم وئرمک اوچون تورک - فارس دیل ایلشکیسی نین گنیش بیر اولچوده اینجه لئمە سینه احتیاج واردیر. ایستر فارسجانین اؤز ایچینده گنچیردیگی دگیشیم، ایستر باشقا بیر دیلین انتکیسی سونوجو اولسون؛ فارسجادا بییهلیک اکلری نین ایشله دیلمە سی، آدلارین بییهلیک دورومو باغلامیندا فارسجانی هیند- اروپا دیل لریندن آیراراق تورکجه یه باخینلاشدیرماقدادیر ■

قایناق

- احمدی گبوی، حسن؛ انوری، حسن (۲۰۰۰)، *دستور زبان فارسی*، فاطمی یابینلاری، تهران.
- ارجیلاسون، احمد بیجان (۲۰۱۱)، *تورک دیلی تاریخی*، آقچاغ یابینلاری، آنکارا.
- ارگین، محرم (۲۰۰۱)، *تورک دیل بیلگیسی*، بایراق یابینلاری، ایستانبول.
- اورانسکی، یوسیف میخائیلوویچ (۱۹۹۹)، *زبانهای ایرانی*، (فارسجایا چؤیرن: علی اشرف صادقی)، نشر سخن، تهران.
- اؤکتّم، فیلیز (۲۰۰۶)، *اویغولامالی لاتین دیلی*، مولتی لینگوئال یابینلاری، ایستانبول.
- پور هادی، مسعود (۲۰۰۸)، *زبان گیلکی*، نشر فرهنگ ایلیا، رشت.
- خانلری، پرویز نائل (۱۹۹۸)، *تاریخ زبان فارسی*، جیلد: ۱، فردوس یابینلاری، تهران.
- خانلری، پرویز نائل (۱۹۹۸)، *تاریخ زبان فارسی*، جیلد: ۲، فردوس یابینلاری، تهران.
- خانلری، پرویز نائل (۱۹۹۸)، *تاریخ زبان فارسی*، جیلد: ۳، فردوس یابینلاری، تهران.
- دراپر، متیو (۲۰۱۳)، <http://wals.info/chapter/57>.
- رضایتی، محرم (۲۰۱۱)، *زبان طالش*، نشر فرهنگ ایلیا، رشت.
- سبز علی پور، جهان دوست (۲۰۱۰)، *زبان تاتی*، نشر فرهنگ ایلیا، رشت.
- شارپ، رلف نورمن (۲۰۰۳)، *فرمانهای شاهنشاهان هخامنشی*، نشر پازینه، تهران.
- میر فخرایی، مهشید (۲۰۰۳)، *بغان بیسن*، نشر پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران.
- یوهانسون، لارس (۲۰۰۷)، *تورکجه دیل ایلشکیلی رینده یاپیسال انتکنلر*، (چؤیرن: نورالدین دمیر)، تورک دیل قورومو یابینلاری، آنکارا.

GERSHEVITCH, İlya (1961), *A Grammar Of Manichean Sogdian*, Oxford.

JACKSON, A.V. Williams (1892), *A Avesta Grammar in Comparison With Sanskrit*, Stuttgart.

JOHNSON, Edvin Lee (1917), *Historical Grammar Of The Ancient Persian Language*, American Book Company, New York.

KARANJIA, Ramiyar Parvez (2005), *Teach Yourself avesta Language*, YY.

ROGOVA, N. V. (1999), *Yaziki mira, iranskie yaziki. II severo-zapadnie iranskie yaziki*, İndarik Yayınları, Moskova.

SKJAERVO, Prodos Oktor (2008), *İntroduction To Pahlavi*, Cambridge, Mass.